

toen de Over-
ghevel aan
oprichten van
belemmeren of
hietgeen met
gerust, voor-
eigen roeping
den, zooals op
gezet door Dr.
akomaal, Deel I
n 1851 Minister
enwet indiende,
uitgaf, dat de
publieke dienst
n allerlei dwin-
koninkie wilde
Groen en zijn
geprotesteerde,
n zelf zulk een
op, dat dit
meenen aanval

krachtige actie
ook te danken,
1854, door het
enen ingediend,
a uitging. De
euwe wet was,
ug overliet aan
Hedadigheid
wanneer de
liere barmhar-
tand, dat het
moedzaamte
ad van Over-
karakter van
n zin, maar van
mdat de Staat
onderhouden,
a dat een nood-
de Staat in
beide. Voorts
lakonien ook
op haar eigen
alleen, om de
lichting en be-
uren mede te
van het ver-
Grondwet be-
doen van het
de totaalsom

partij in de
n niet minder
ntwerp verzet
ft men hierbij
at deze oppo-
tie dan van
De bezwaren
anders aange-
voornamste
heidsbistand,
idairien vorm
bleef. Men
den aan de
ingen te heffen
men vreesde,
it zoozeer ge-
menzorg toch
n vooral we-
Overheid toe-
de particuliere
doen verslap-
Overheid zich
te plaats wilde
te bepalingen
heid met de
n (met name
t men daarin
vrijheid en
enzorg.

end worden,
dolph over te
de hitte van
gegaan, (Het
geldt dit de
e Armenwet,
leer slaan en
zoo gevaar-
destijds wel
er zaker geen
of diakonie)
doet van de
en inrichting
at de Kerke-
tistische ver-
brengen, op-
gelden en van
Onze diako-
verstreken in
„beginsel-
illig aan de
om langs
p het inwen-
ook nimmer
de diakonie
vrij gelaten.
at dan ook
ededeelingen
de Overheid
niet vraagt,
de wet om
bij niet na-
aan zware
dwang, die
Kerken en
weggenomen
bepaling in
der de al-
dijheid ge-
gig door de
aardoor de
dijde positie

hier echter
wel in de
erklart, dat
van aan-
is en door
orts dat de
dingen dien-
aan de
Dit slecht
s juiste be-
den is ge-
sleerden het
n elk geval
ing op, om
te regelen.

Volgens Groen en zijn vrienden sloeg dit
nitsluitend op het burgerlijk ambestuur,
maar niet op het kerkelijk ambestuur en
behoefde het verslag van den Koning dus
ook alleen te gaan over de verrichtingen
van de burgerlijke armenzorg. Maar zelfs
Prof. Fabius acht in zijn *Sociale vraag-
stukken* pag. 300 de argumenten voor
diese exegese aangevoerd toch minder
juist, en het ontbreken van het woord
burgerlijk of openbaar schijnt metterdaad
aan te duiden, dat de Grondwetgever
doeld heeft, dat de de regeling door de
wet en het Koninklijk verslag het arm-
bestuur in het algemeen zou gelden, dus
ook de kerkelijke armenzorg. En in elk geval
kan een Regeering, die in haar conscientie
overtuigd is, dat de Grondwet haar deze
verplichting oplegt, niet anders doen, zoo-
lang de Grondwet niet herzien is, dan deze
verplichting uit te voeren.

Dit laatste is naar het ons voorkomt en
in 1854 en thans wederom te veel uit het
oog verloren. In 1854 heeft men, om aan
de klem van het argument, dat destijds
door de Regeering telkens werd aangevoerd,
te ontkomen, aan het bedoelde Grondwets-
artikel een verklaring trachten te geven,
die met de letterlijke bewoordingen van
dit artikel toch kwalijk te rijmen valt. En
thans is men over de verplichting, die de
grondwet ten deze aan de Regeering oplegt,
geheel heengegleden. Natuurlijk kan de
vraag gesteld worden, of heel dit grondwets-
artikel wel deugt; of het niet een uiterst
gevaarlijk beginsel is, dat het ambestuur
een voorwerp is van regeeringszorg en door
de wet moet geregeld worden; of zich daarin
feitelijk, evenals bij het artikel over het
openbaar onderwijs, niet de gedachte uit-
spreekt, dat onderwijs en armenzorg eigenlijk
een tak zijn van een publieken staatsdienst,
waarvoor de Overheid heeft te zorgen. Zelfs
de uitdrukking, dat de Overheid de armen-
zorg overlaat aan de kerkelijke en particu-
liere liefdadigheid, achten we in verband met
dit grondwetsartikel een zeer gevaarlijke
uitdrukking, en we begrijpen niet, dat deze
uitdrukking in de bestaande Armenwet,
geprezen is zelfs van Gereformeerde zijden.
Maar hoe principieel ons bezwaar ook
tegen Artikel 193 moge zijn, omdat hierin
het vitium originis van heel den toestand
schuilt, zoolang dit artikel bestaat, kan aan
de Regeering geen verwijt worden gemaakt,
dat zij dit artikel uitvoert, en strekt het
haar eer tot lof, dat zij bij de uitvoering nog
getracht heeft zooveel mogelijk de gevaar-
lijke gevolgen van dit artikel te vermijden.
Alleen zou de vraag mogen gesteld worden,
of de Regeering niet wijzer had gedaan,
als de Grondwetsherziening toch op komst
is, ook Artikel 193 te herzien en eerst
daarna een nieuwe Armenwet op grondslag
van deze nieuwe grondwet voor te stellen.
Tal van moeilijkheden, waarvoor de Kerken
thans staan hadden dan ondervangen kun-
nen zijn. Nu zal men steeds op het be-
zwaar stuiten, dat de Kerken tegen
verschillende bepalingen van de Armenwet
bedenking hebben en de Rekeering daarop
antwoorden zal: zelfs al erken ik de juist-
heid deser bedenkingen, ik kan niet anders
handelen, want de Grondwet dwingt me.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Dr. J. H. Houtzagers en in
zeer hartelijken dank ontvangen van N. N. te
Velp f 10; van de Geref. Kerk te Arnhem f 5.
Bij Dr. H. W. v. Looen te Amsterdam f 5 en
een gift van f 0.50 en een van f 0.40, saam
f 5.90, gevonden in de collecte Geref. Kerk.
Van den heer J. W. Blaauw te Doorspijk f 5.20.
Hartelijk dank voor deze liefde.

Kootwijk. Dr. J. H. HOUTZAGERS.

Teestafel.

A. C. DUKER, Theol. Doct. GISEBERTUS
VORTIUS. Boekhandel en Drukkerij voorheen
E. J. ERLL. Leiden. 1910.

Het magistrale werk over VORTIUS, waaraan
DR. DUKER sedert jaren bezig is en dat reeds
vroeger hier door mij werd besproken, nadert
zijn voltooiing.

Van het IIe deel is thans het 3e of laatste
stuk en van het IIIe deel het 1e stuk verschenen.

Wij hebben nu nog eene aflevering, gevolgd
door een naam- en zaakregister, te wachten.

Dat DUKER'S VORTIUS zoo goed als gereed
is, — zal voor de beoefenaars der vaderland-
schesche geschiedenis en voor allen, die belang stellen in
het leven en de werken van dezen vorst der
gereformeerde Scholastiek, een goede tijding zijn.
die, al komt zij ook niet uit een vreedzaam
voor hen is, om met Israels Wijze te spreken,
als frisch water voor een amechtig.

En dat niet slechts voor wie aan vaderland-
sche kerkgeschiedenis, maar ook voor wie aan
kerkrecht, aan dogmatiek en ethica doen.

De groote verwachtingen toch, door wat reeds
van dit studiewerk verschenen, opgewekt, zijn
volkomen bevestigd.

Niet alleen komt het welgeteekend beeld van
den „primarius theologicus professor“ der Sibi-
sche hogeschool, wiens invloed op het kerkelijk
leven zoo verstrekkend is geweest, in deze
monographie ten volle uit, maar ook voor wie
niet onbekend is met zijn werken op de laatste
drie der, door mij zoo even genoemde, gebieden
der Theologie, werpt zij, op weinig punt in die
werken, een verrassend licht.

Daarbij komt, dat het ons gereformeerden,
voor wie VORTIUS de glorie van de familie is,
aangenaam aandost, hem nu eens van onver-
dacht onpartijdigheid kant — de heer DUKER is
in theologien niet een der onzen — in al den
glans zijner massale geleerdheid, in al de charme
zijner innige vroomheid, in al de kracht zijner
uit massieve overtuiging geboren strijdvaardig-
heid, — aan de wereld te zien gepresenteerd.

En wat hier des te meer waarde aan geeft
is, dat dit geschiedt door een bevoegd beoor-
deelaar.

Door 'n Theoloog.

De tijding, dat de auteur zijn voornemen
reeds zoo goed als ten uitvoer heeft gebracht,
mag dus metterdaad en inzonderheid voor ons,
een verblijdend heeten. Allerlei omstandighe-
den toch, onafhankelijk van Dr. DUKER'S willen,
hadden de uitvoering van zijn plannen kunnen
verhindern, en tegen die mogelijkheid is vaak
met bezorgdheid opgetreden.

Wij Gereformeerden zullen plezier beleven
van dit boek.

Onze VORTIUS, buiten ons kringen, de
verlaten miskende, zal er beter door gekend
en als man van betekenis door erkend worden.

Het moge al waar zijn wat BUKEN HUY
in diens LAND VAN REMBRANDT ergens van hem
zeft, dat hij „aan de europese gedachte
niets heeft toegevoegd“, — uit dit werk zal men
leeren, dat en hoe hij het theologisch denken
van het calvinistisch protestantisme althans heeft
verhelderd.

Geen Pater ecclesiae was hij als CALVIN, maar
Doctor ecclesiae als THOMAS VAN AQUINO
en Aristotelicus als deze, doch zonder als deze
ook zelf wijze te zijn. Toch zal men, door wat
DUKER daaromtrent hier nog eens verhaalt,
moeten toestemmen, dat het getuigt van zijn
wijsgeerigen zin, dat hij, ook zonder van de in
zijn tijd met Des CARTES opkomende „nieuwe
philosophie“ het sijne te snappen, terstond en
als bij intuïtie het gevaar voelde dat in haar
voor de Theologie stak.

De geschiedenis van de Gereformeerde Theo-
logie, uitlopend, omstreeks 1750, op een
debaat, heeft VORTIUS op dit stuk in het gelijk
gesteld en een artikel in de REVUE DES DEUX
MORDES deed dit ook nog eens ten jare 1891.

Niet op COCCZEUS en diens met het Carte-
sianisme zoo innig verbonden school, maar op
VORTIUS ging dan ook de, in de laatste helft
der vorige eeuw ten onzen hernieuwde be-
oefening der gereformeerde Theologie weer terug,
om haar van hem uit verder te ontwikkelen.

Om mijn lezers, die met dit werk van Dr.
DUKER nog geen kennis hebben gemaakt, er
eenig denkbeeld van bij te brengen, laat ik hier
afdrucken den inhoud van het nu compleet ge-
worden IIe deel.

Eerste Hoofdstuk.

De openingsdisputatie. Naeranus en bl. 1—70

Tweede Hoofdstuk.

Eene despotische zaak. De Boscche bl. 71—131

Derde Hoofdstuk.

De nieuwe filosofie. Regius en bl. 132—201

Vierde Hoofdstuk.

Cocceus en Heidanus. Puriteitsche bl. 202—270

„precaire“

Vijfde Hoofdstuk.

„Roepende“ zonden en kleine on- bl. 271—354

gerechtigdheden

Bijlagen

Dit vijfde hoofdstuk vormt nu het thans ver- bl. 1—C.

schene 3e stuk van deel II.

Er wordt eerst in gehandeld van „de roepende bl. 1—C.

zonden“.

„Onder den term „roepende zonden“, om wraak bl. 1—C.

roepende zonden is in de kerkelijke ethiek en bl. 1—C.

veleerle verstaan. Dr. DUKER deelt hier mede bl. 1—C.

hoe Voetius er ook onder verstand het bedrijf bl. 1—C.

der „Jombarden“ of de houders van panden- bl. 1—C.

huizen en dit in verband vooral met den bl. 1—C.

werker. Hoe hij dan dit sociale euvel — de bl. 1—C.

interet welke de „tafelhouders“ eischen van bl. 1—C.

321/2 pCt. — op zijn colleges besprak en wel bl. 1—C.

in een dubbele disputatie, waarin hij de vragen bl. 1—C.

beantwoordde: „wat onder woeker is te verstaan“ bl. 1—C.

en „in het geoorloofd geld tegen interest uit te bl. 1—C.

leenen“? Naar aanleiding van de quaestie der bl. 1—C.

„pandhuizen“ alzo is deze disputatie een bl. 1—C.

merkwaardige bijdrage voor het zedelijk vraag- bl. 1—C.

stuk van het geoorloofd geld en de „renten“ bl. 1—C.

VORTIUS zegt daaromtrent, evenals reeds CALVIN bl. 1—C.

had gedaan, en dat tegenover het doctrinarisme bl. 1—C.

dat zich o. a. op Aristoteles „geldt jongt niet“ be- bl. 1—C.

riep, — zeer verstandige dingen.

Een tweede, in VORTIUS' oogen „roepende“ bl. 1—C.

sonde en daarom door hem bestreden, was de bl. 1—C.

bestemming, te Utrecht gegeven aan de in- bl. 1—C.

komsten der vijf kapittelgoederen, die na de bl. 1—C.

Reformatie uit roomsche in gereformeerde bl. 1—C.

handen overgegaan. „Illustre familie werden uit bl. 1—C.

de inkomsten daarvan, door het toekennen van bl. 1—C.

prebenden en beneficiën ruimschoots bevoor- bl. 1—C.

recht“. Over den befaamden strijd van VORTIUS bl. 1—C.

daartegen handelt DUKER van p. 294—334.

Daarna, tot op p. 340 over VORTIUS' bestrijding bl. 1—C.

van wat hem eveneens een „roepende sonde bl. 1—C.

was, het „patronaatschap“, waardoor in de kerken bl. 1—C.

vaak „onbekwame predikanten werden inge- bl. 1—C.

dragen door jonkers of door Magistraatspersonen, bl. 1—C.

met voorwending dat zij „patronatus hadden“.

Op p. 360 komt de geleerde schrijver dan bl. 1—C.

tot VORTIUS' bestrijding van wat voor desen bl. 1—C.

wel geen „roepende zonden“, maar toch „onge- bl. 1—C.

rechtigheden“ waren.

Hier toe behoorden dan allereerst het „hasard- bl. 1—C.

spel“, om het even hoe dit plaats vond; met bl. 1—C.

kaarten of dobbelsteenen; op het gansen of op bl. 1—C.

het nulenbord“. De zaak hing voor VORTIUS bl. 1—C.

saam met het misbruik, dat er van Gods Naam bl. 1—C.

wordt gemaakt, onder anderen, door het „let, bl. 1—C.

en hij heeft er, zoals DUKER dan ook vermeldt bl. 1—C.

en nauwkeurig beschrijft, een afzonderlijke dis- bl. 1—C.

putatie aan gewijd.

Het slot van dit 3e stuk en daarmede van bl. 1—C.

het IIe deel is gewijd aan de beschrijving van bl. 1—C.

VORTIUS' strijd tegen een in zijn oogen andere, bl. 1—C.

zij het ook minder groote ongerechtigheid: bl. 1—C.

„het vergeselschapen met het orgel van den bl. 1—C.

kerk-zang der gemeente“.

Na de lezing van dit zoo interessante hoofd- bl. 1—C.

stuk kwam de vraag bij mij op, of van VORTIUS' bl. 1—C.

standpunt gezien, dat kleine ongerechtigheden bl. 1—C.

in den titel wel geheel juist is? —

Van het 3e deel wordt in het andere nu ver- bl. 1—C.

schenen stuk, in het eerste hoofdstuk onder den bl. 1—C.

titel: DE HOOGKERKRAAN, een beschrijving gegeven bl. 1—C.

van VORTIUS' losgevallen gedurende zijn profes- bl. 1—C.

soraat.

Bijzonder belangrijk is wat hier wordt mede- bl. 1—C.

gedeeld omtrent diens „methodus docendi“ — bl. 1—C.

— of de wijze waarop hij zijn onderwijs had in- bl. 1—C.

gericht.

Dr. DUKER heeft daarbij niet verzuimd de bl. 1—C.

werken van den hoogleraar, die uit dat onder- bl. 1—C.

wijs zijn ontstaan, uitvoerig te beschrijven.

Allereerst de EXERCITIA ET BIBLIOTHECA bl. 1—C.

STUDIOS THEOLOGICAE, een theologische Encyclo- bl. 1—C.

pediek onder ons, voor hetwelk de noten en bl. 1—C.

bijlagen een waarschijnlijk al te zware kost is, bl. 1—C.

kan ik dit werk als *leestuk* aanbevelen.

Dr. DUKER, die zijn stof zoo volkomen be- bl. 1—C.

heerscht, geeft in den tekst zelf een voor ieder bl. 1—C.

beschikbaar mensch verstaanbare en in zeer on- bl. 1—C.

derhoudenden stijl geschreven levensbericht van bl. 1—C.

GISEBERTUS VORTIUS.

Hier is de historie-schrijver aan het woord.

De echte.

Achter zijn tweede deel liet de schrijver als bl. 1—C.

„motto“ 'n woord afdrukken van WTEN- bl. 1—C.

BOGART.

In neem daar alleen dit uit over:

„Een historisch-schrijver behoort onpartijdig te bl. 1—C.

wezen, immers onpartijdig te schrijven. Daar bl. 1—C.

passie domineert, daar heeft seiden reden of bl. 1—C.

waarheid plaats.“

Een motto dat ook vóór de GISEBERTUS bl. 1—C.

VORTIUS van Dr. DUKER geen ongepast figuur bl. 1—C.

zou maken.

Moge dit werk van den niet-gereformeerden bl. 1—C.

doctor Theologiae over den grooten Doctor der bl. 1—C.

gereformeerde kerk onder ons, zoo door vak- bl. 1—C.

mannen als leken in het vak der Theologie, bl. 1—C.

met dankbaarheid aanvaard, ruim gekocht en bl. 1—C.

druk gekregen worden.

En dat niet slechts in EUROPA, maar ook bl. 1—C.

onder onze kerkelijke vrienden in AMERIKA bl. 1—C.

en ZUID-AFRIKA.

G.

Officiële Berichten.

VENLO. Het waren voor de Gereformeerden bl. 1—C.

te deser plaats gewichtige, maar tevens ver- bl. 1—C.

blijvende dagen die ze den laatste tijd doorleef- bl. 1—C.

den. Mocht onder leiding van haren consulent, bl. 1—C.

den heer Both van Eindhoven, en met mede- bl. 1—C.

werking van den kerkeraad van Helmond den bl. 1—C.

8en Maart j.l. de instelling van de kerk van bl. 1—C.

VENLO plaats hebben, aan den avond van bl. 1—C.

22 Maart d.o.v. werden de gekozen broeders, bl. 1—C.

de onderlingen Eijkmans en Koerselman, en de bl. 1—C.

diakenen van Baardewijk en Melfer, door bl. 1—C.

denzelfde leeraar in hunne ambten bevestigd.

Al deze gebeurtenissen, die onder den zegen bl. 1—C.

des Heeren hier mochten plaats vinden, zijn bl. 1—C.

mede een gevolg van den onvermoeiden arbeid, bl. 1—C.

door den heer Dekker in den dienst der Evan- bl. 1—C.

gelisatie hier en elders in Limburg verricht.

Zegene de Heere zijnen verdere arbeid, ook bl. 1—C.

nu hij, ingevolge besluit van de classis 's-Hertog- bl. 1—C.

bosch, mag staan naar den Dienst des Woords bl. 1—C.

der Sacramenten, en komde die arbeid in bl. 1—C.

hoofdstuk de kerk van Venlo ten goede. Moge bl. 1—C.

se bovenal strekken tot eer van 's Heeren naam bl. 1—C.

en uitbreiding van Zijn Koninkrijk.

Deze jeugdige kerk, de eerste Gereformeerde bl. 1—C.

kerk in Limburg, zij in aller voorbede aanbe- bl. 1—C.

velen.

Namens den kerkeraad:

G. J. KOERSSELMAN, scriba.

Voorloopig adres: G. J. Koerselman, Venlo, bl. 1—C.

Retraitelaan 7.

Aan de Geref. Kerken in Nederland.

De deputaten voor de Zending onder de bl. 1—C.

Joden van de Geref. Kerken in Nederland bl. 1—C.

ontvingen van den kerkeraad der Geref. Kerk bl. 1—C.

van Rotterdam het versook, aan de kerken het bl. 1—C.

volgende mede te deelen:

De kerkeraad heeft zich genoodzaakt gezien, bl. 1—C.

gehoord het rapport zijner deputaten, om alle bl. 1—C.

verband met de Vereeniging „Mordechai“ Zending bl. 1—C.

onder de Joden alhier drijvend, te verbreken.

Op grond van deze mededeeling verzoeken bl. 1—C.

de deputaten aan de kerken, geen sprekers bl. 1—C.

namens die Vereeniging meer toe te laten en bl